

Válasz Dr. Bottlik Zsolt opponensi véleményére

Opponensem igen nagy alaposággal vizsgálta meg nem csak tartalmi, de igen nagy gondossággal formai szempontból is dolgozatomat. Alapos munkájáért ezúton is szeretném a hálámat kifejezni.

A bíráló első oldalán szerepel a dolgozat értékeinek az összefoglalása **Tudományos eredmények** címmel. A szövegnek ebben a részében a bíráló által kiemelten fontosnak gondolt eredmények jelennek meg. Ezen rész második mondatában a következő megállapítás olvasható: „(a tézisek) ... 6, jól elkülönített pontban, áttekinthetően, logikusan lettek összegezve, és az előírásoknak megfelelően a dolgozatban taglalt témákat foglalják össze.” A második bekezdésben az opponens kiemeléssel él, és megállapításaim közül azt említi, miszerint „...a magyarság a Balkánt egy saját településterületétől különböző civilizációs térségnek tekinti, amely az iszlámmal történő konfliktusában döntő jelentőséggel bírt a történelem során”. Továbbá „... a dolgozat a lehető legsokrétűbben (többek között a gazdasági kapcsolatok, biztonsági igények, vagy a magyarok által látogatott turisztikai desztinációk szempontjából), meghatározza a magyar kapcsolati tereket.” A szövegszakasz utolsó bekezdésében a szigetvári türbe kutatására történik utalás, mégpedig az 1566-os eseményekkel kapcsolatos szimbólumrendszer értelmezése jelenik meg kiemelten.

Opponensem kiemeléseiivel egyetértek, jómagam is ezeket az eredményeket tartom a legfontosabbaknak. Ezekkel kapcsolatban az az értékelés jelenik meg az első oldalon **A dolgozat újdonságai, érdemei, hiányosságai** című részben az első mondatban a következőket olvashatjuk: „A fenti tézisek új eredményeknek foghatók fel, különösen a Szigetvár-Turbék esettanulmány kapcsán elérteket tarthatjuk kiemelkedőnek.” A megállapítást, illetve az abban rejlő elismerést köszönöm.

Az **Általános megjegyzések** című részben az az észrevétel jelenik meg, hogy „az eredmények jól láthatóan a szerző által vezetett projektek során, interdiszciplináris team-munkában keletkeztek.” Itt el kell ismernem, hogy valóban erről van szó. A nagydoktori disszertációt műfajában egy hosszabb kutatói életszakasz, esetemben több, mint 20 év eredményeinek szintézisre törekvő összefoglalásának tekintem, ezért nyúltam vissza a korábbi kutatások részeredményeihez. Már a PhD doktori disszertációmban is foglalkoztam azzal a problémával, amely a Balkán meghatározó sajátossága, a kisállami fragmentáció hatótényezőivel. Az azóta eltelt időszakban érdeklődésem ennek a kérdéskörnek különböző elemeire irányult és ezért kívántam a korábbi vizsgálataimat a dolgozatba integrálni. Nyilván távolról sem tökéletes ezeknek a korábbi munkáknak az összecsiszolása és a helyhiány miatt valóban, helyenként csak a felsorolásra volt módom, azzal, hogy sok esetben az érintett kérdés részletesebben, bővebben kifejtve és elemelve egy másik, már publikált műben rejtőzik. Ezért is szerepel annyi önhivatkozás a dolgozatban.

A továbbiakban **A dolgozat struktúrájára vonatkozó észrevételek** című részben megjelentekkel foglalkozom. Opponensem gondolatait itt egy a dolgozatnak a jövőben monográfiaként való megjelentetése apropóján fejtí ki. Ebben tanácsokat fogalmaz meg az előszó illetve bevezetés, az elméleti háttér összefoglalása, a célkitűzés, a módszertani készlet bemutatása, a konklúziók, a kutatás jövőbeli irányai című új fejezet, a tartalomjegyzék kérdései kapcsán. Ezeket az észrevételeket minden esetben hálásan köszönöm, ezeket megfogadni érdemesnek látom. A jelen dolgozathoz képest jelentős szövegszerű bővüléssel járó kiegészítéseket valóban el kell majd még végeznem a jövőbeli publikálás érdekében, hiszen a disszertációban maximálisan kihasználtam a 150 oldalban korlátozott szöveghosszot, amelybe nem számít bele az ábraanyag és a hosszabb táblázatok sem. Ahogy opponensem is korábban észrevételezte, már így is sok a felsorolás helyenként, ami az elemzés rovására

megy, tehát ezt valóban csak egy terjedelmileg jelentősen kibővített és egyes részeiben az opponens tanácsai szerint újragondolt monográfiában tudom megvalósítani.

A dolgozat főbb megállapításaival kapcsolatos észrevételek című részben pontokba szedve olvashatók meglátások. Az egyes pontban az Előszót illető észrevételek olvashatók, miszerint célszerűbb lett volna a téma felvetés, a módszertan és a szerző kutatási előzményeit külön fejezetekbe szedve megjelentetni. Úgy vélem igazán lehet opponensemnek, a tervezett jövőbeli kiadásban szét fogom szedni ezeket, de a disszertációban a már említett terjedelmi korlátok miatt erre nem volt mód, ugyanis csak igen rövid fejezetek készülhettek volna egy ilyen tematika mentén.

A kettes pontban (A kritikai geopolitika és a magyar szempontok) felveti, hogy ez némiképpen rövid és talán többet is lehetett volna tenni a magyar szempontok taglalásán túl. Úgy érzem a dolgozat belső rendje szempontjából nélkülözhetetlen volt megadni a gondolatmenet csatlakozását a kritikai geopolitika nemzetközi irányzataihoz, de a különböző geopolitikai elméleteknek a magyar szempontokhoz való viszonya és a különbségek ütköztetése szétfeszítette volna a jelen kereteket. Ugyanakkor a további munkában ezt a feladatot mindenképpen el kívánom végezni.

A harmadik pontban (A Balkán-félsziget a világpolitikában) megjelenik, hogy néhány regionális és világhatalom Balkán politikáját tekintem át. Opponensem úgy véli, hogy a különböző hatalmi nézőpontok összevetése és továbbgondolása és különösen a magyar nézőponttal való összehasonlítása elmaradt. Ebben a fejezetben tényleg nincs benne a magyar szempontrendszer, de a 4. fejezetben később ezt a kérdést végül körüljártam. Úgy vélem, hogy a meghatározó hatalmak között szerepeltetni Magyarországot nem lett volna helyes, ugyanis az ország lehetőségei messze elmaradnak a fejezetben vizsgált államokéitól, az összehasonlítás ebben a keretben kétséges eredményeket hozhatott volna. Míg a fejezetben vizsgált államok aktív, kezdeményező politikát gyakorolnak a félszigeten, a magyar lehetőség sokkal inkább az alkalmazkodás és a követő külpolitika, a csoportos cselekvésé.

A négyes pont alatt (A Balkán politikai földrajzi képe magyar szempontból) megjelenik, hogy esetleg más megközelítéssel is megjelenhetett volna ez a fejezet, mert a benne szereplő tartalmakban rendelkezésre állnak egy progresszívebb megközelítés elemei is. Továbbá felmerül, hogy a 3.5 alfejezetet, mivel általánosabb érvényű megállapításokat tartalmaz, esetleg jobb lett volna külön fejezetbe tenni. Úgy vélem, hogy talán tényleg el lehetett volna egy más szempontrendszer szerint is rendezni a fejezet tartalmát, de a vizsgálati eredmények szempontjából nem tudtam volna nagyobb mélységet és több eredményt elérni. A 3.5 alfejezet külön fejezetben szerepeltetése annak általánosabb érvényű és igényű megállapításai miatt egy számomra elfogadható szerkesztési megoldási javaslat. Ugyanakkor a 3.5 alfejezet elég szorosan épül rá az előző alfejezetek elemzéseire is, a gondolatmenetek jól kapcsolódnak egymásba és szerintem ez indokolhatja az alfejezet jelenlegi helyét is.

Az ötös pont alatt (Magyarország kapcsolatai a balkáni térséggel) opponensem úgy véli, hogy „*az alfejezetek témái ... jól megágyaznak a dolgozat eddigi részeiben is jelzett fő vonulatának, a következő részben taglalt esettanulmánynak*”. Ugyanakkor két fejezet (*A Balkánról alkotott magyar kép, A Balkán a magyar társadalom mentális térképén*) címűek inkább csak rövid összefoglalásai a nevezett témáknak és elmaradt a gyökereknek és az ellentmondásoknak a feltárása, különös tekintettel a déli határvár letére. A fejezet felépítésére vonatkozó elismerő szavakat köszönöm és egyben elismerem, hogy lehetett volna mélyebb is ez a rész. Mentségemre legyen, hogy a hiányolt elemzést más publikációkban elvégeztem, és ezek a dolgozat beadása óta meg is jelentek. A *Journal of Muslims in Europe*, amely egy Q1-es kategóriájú hollandiai kiadású folyóirat hozta le ez év elején, sajnálatos módon már a dolgozat beadása után a ***The Hungarian Border Barrier and Islam*** címmel írásunkat, melyet első szerzőként jegyzek. Ezen túl további nemzetközi írásokban a kérdés további aspektusait folyamatosan dolgozom fel kollégáimmal brit és lengyel kiadványokban. Ugyanakkor igaz,

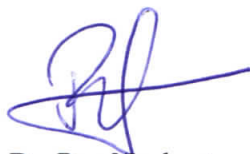
hogy ezek az elemzések a dolgozatba már nem kerültek be, ebbe az irányba azt nem mélyítettem tovább.

A hatos pont (Szigetvár-Turbék – A szigetvári Szulejmán türbe történeti és politikai földrajzi jelentősége) a dolgozatom esettanulmányát tárgyalja. Opponensem úgy fogalmaz, hogy „*a dolgozat legjelentősebb, a nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő része*”. Köszönöm ezt az igazán pozitív értékelést! Valóban lehetett volna több képi ábrázolás és erőteljesebb alátámasztás, ahogy bírálóm ezt találóan megjegyzi a vonatkozó bírálatában.

A továbbiakban **Az ábraanyag és a könyvészeti listával kapcsolatos észrevételek** című rész következik. Opponensem, aki elismert magyarországi szakértője a tematikus térképészetnek igen nagy alaposággal veszi sorra a dolgozat 33 ábráját. A dolgozat írója az ábraanyaggal kapcsolatos valamennyi felvetést, kritikát, illetve javaslatot elfogadja, elismeri, hogy a dolgozat ábráinak az opponens által felvetett módosításai jót tennének. A korábban javasolt monográfiaként történő megjelentetés során ezeket kivétel nélkül alkalmazni fogom.

A könyvészeti vonatkozásokban nem érzek különösebb kritikát a szövegben. A nagyszámú saját írás szerepeltetését a dolgozat kutatói pályát átfogó felfogása tette indokolttá. A balkáni helyi szakirodalmak számának esetleges bővítése mindenképpen szerencsés lenne, de ebben a térség elmúlt évtizedeinek helyi politikai klímája és háborúskodásai is felelősek. A helyi viszonyok megítélésem szerint nem igazán kedveznek a társadalomföldrajzi, azon belül is a politikai földrajzi kérdések objektív, tudományos vizsgálatának. A kapcsolódó „szakmai irodalom” sok esetben propaganda, vagy nemzetileg súlyosan elfogult mű. Ezek ugyanakkor értékes alapanyagot, forrásműveket jelenthetnek politikai földrajzi kérdések további vizsgálatához.

Zárásként szeretném még egyszer megköszönni az opponens méltató és kritikai megjegyzéseit egyaránt!

Dr. Pap Norbert

Kelt: Pécs, 2017. szeptember 18